

Міжнародна система початку ХХІ століття

УДК 327 (100)

Сергій ТОЛСТОВ,
завідувач відділу
трансатлантичних досліджень
Інституту світової економіки і
міжнародних відносин НАН
України, директор Інституту
політичного аналізу і
міжнародних досліджень

(початок статті – у
№№ 9, 10 журналу
«Зовнішні справи»)

Частина 3. Проблеми та суперечності багатопольярного світу

Руйнування біполярної системи відбулося за збереження спадковості інституцій, створених у попередні періоди. Однак, за певними винятками, встановлення нових норм і принципів відбувалося без їх закріплення у формі угод на міжнародних конгресах і форумах, що було традиційною практикою в попередні періоди системної еволюції.

Водночас у політичній практиці збереглася комбінація елементів, які істотно обмежують можливість застосування прямих санкцій проти групи великих держав і дають змогу уникати прямих зіткнень між ними попри гострий харак-

тер взаємних протиріч і розходження принципів інтересів. Популярні в 1990-х рр. твердження про скорочення силових чинників (ролі військових потенціалів і застосування військової сили) як структурних елементів міжнародної системи були спростовані військовими операціями в колишній Югославії, Афганістані, Іраку, Лівії та низкою інших конфліктів і кризових операцій меншої інтенсивності. Водночас, не можна відкидати посилення ролі та динаміки економічних складових, що є вирішальними в контексті зростаючої диференціації державних акторів за рівнем і потенціалом розвитку.

У сенсі практичного досвіду міжнародних відносин правила та специфіка взаємодії між провідними державами зберігає значення головного чинника, який впливає на роль міжнародних інституцій, модальність правових норм, спектр поширення та дієвість міжнародних режимів. Істотне значення в сучасному світі належить і недержавним акторам у економічній, політичній та культурно-гуманітарній сферах, які беруть участь у поширенні певних форм світогляду, політичних уявлень і стереотипів. Однак попри поширені уявлення про самостійний характер діяльності недержавних акторів міжнародних відносин, таке розуміння їх ролі все ж вигля-

Summary

The article deals with the evolutionary transition from the unipolar international system to a decentralized polycentric model. The current state of the international system is often described as transitional. Its main characteristics can be regarded as diffusion of the hegemony of the U.S. and Euro-Atlantic institutionalized community, expansion of asymmetric relations and growing influence of countries with dynamically emerging markets once considered as a hopeless periphery. The author assumes that in the mid-term determination of new "rules of the game" will be one of the major international problems focusing attention to the necessity of more solid basis for communication between the major international actors and integration entities. The research includes methods of systemic and political analysis allowing to specify changes in the international system, stages of its evolution and trends reflecting the development of new forms and elements of international interactions.

Keywords: bipolar, unipolar, polycentric, world order, the transformation of the international system

дає перебільшеним. Традиційні недержавні актори, такі як фінансово-промислові об'єднання, транснаціональні корпорації, церкви, міжнародні партійно-політичні альянси, профспілки та творчі союзи мають можливості діяти як автономно, у межах використання власних ресурсів і публічних повноважень, так і через політичну та економічну систему окремих країн. Натомість решта міжнародних структур із недержавним статусом, включаючи неурядові організації та фонди, здебільшого залежать від умов співпраці з урядами відповідних країн або виступають як відгалуження певних політичних груп і структур усередині окремих впливових держав.

Функціональні завдання та можливості у сфері регулювання міжнародних процесів, яка становить політичну організацію міжнародних відносин, належать до перемінних чинників міжнародної системи. Тривалий і різноманітний досвід діяльності міжнародних інститутів,

включаючи їх ефективність і глибину повноважень, свідчить, що ці показники напряму залежать від ступеня зацікавленості та досягнення взаємної згоди держав-учасниць. Оскільки будь-яка формалізація міжнародних інституцій сприймається як обмеження державного суверенітету, ефективність регіональних організацій на загал є більшою, ніж організацій універсального типу. У цьому змістовому ряді можна знайти приклади, що свідчать про позитивний досвід регіональних міжнародних організацій на кшталт АСЕАН, об'єднань країн Латинської Америки, Африканського Союзу та до певної міри ОБСЄ. Причина порівняно більшої ефективності регіональних структур – у тому, що такі організації можуть виконувати представницьку роль і становити незалежний постійний формат спілкування для держав, які мають спільні проблеми та об'єктивні потреби в розв'язанні суперечностей та організації співробітництва. Однак попри запо-

чаткування регулярного діалогу у форматі G-20, перспектива створення глобальних регулюючих структур і надання їм реальних важелів впливу виглядає сумнівною через кардинальну розбіжність інтересів США, країн ЄС, Росії та нових економічних лідерів.

Збереження високих темпів економічного зростання в Китаї та Індії сприятиме їх перетворенню на впливові глобальні держави, спроможні висувати свої вимоги і брати участь у визначенні міжнародних правил і норм. Однак розбіжності в домінуючих формах світогляду та ставленні до більшості конфліктних ситуацій, починаючи від реформи міжнародних фінансів і доступу до технологій і закінчуючи конфліктами в Лівії та Сирії, віддзеркалюють принципову незгоду з позицією західних держав.

Розмірковуючи про перспективи людства, російський учений О. Неклесса поставив риторичне запитання: куди попри все йде сучасний світ: до багатополюсного соціуму, до нової біполярності США і Китаю, до монополярної системи правління країни-гегемона, або до міжнародної адміністрації, до безмежного й анонімого соціального простору, що управляється та спрямовується безликими мережевими організаціями, чи розпаду всілякої стійкої соціальності та вселенського хаосу? [1].

Досі на це запитання немає переконливої відповіді. Прогнозування майбутнього пропонується або у вигляді «мегатрендів» (очевидних тенденцій, які окреслюють вплив співмірних факторів), або у

формі альтернативних сценаріїв, що визначаються темпами та способами розвитку провідних держав світу та мірою взаємозалежності між найбільш потужними країнами та їх об'єднаннями. У цьому сенсі з початком глобальної кризи з'явилося чимало суперечливих тверджень, у яких проглядають відголоски класичної геополітики та суто мальтузіанські форми світогляду. Приміром, класична ліберальна теорія вважає зростання рівня життя за позитивний чинник, що сприяє поширенню демократії. Проте економічне зростання в країнах Азії, яке відбувається всупереч очікуванням західних еліт, призводить до перерозподілу споживання ресурсів, що становить прямий виклик традиційному співвідношенню в розподілі багатства. Як стверджувалося в редакційній статті газети «The Times», у короткотерміновій перспективі прямий виклик домінуванню США і ЄС становить накопичення суверенних інвестиційних фондів, створених сировинними країнами, а в середньотерміновій перспективі – зростання чисельності середнього класу в Китаї до 700 млн осіб та в Індії до 500 млн осіб, що зумовлюватиме кардинальну ревізію традиційних уявлень про міжнародну безпеку. Ринкова залежність цін на енергоносії від попиту на них лише сприятиме накопиченню капіталів у країнах-експортерах нафти, зумовлюючи збільшення об'ємів інвестиційних фондів Росії та країн Перської затоки, які, за очікуваннями, можуть сягнути 15 трлн дол. до 2015 р. [2].

Натомість державний

борг США, який у 1980 р. становив 1 трлн дол., досяг 5 трлн у 2008 р. і майже 17 трлн у 2013 р., продовжує збільшуватися. Однак, за підрахунками проф. Дж. Гамільтона з Університету Каліфорнії (Сан-Дієго), фактичні та гарантовані державою зобов'язання федерального уряду США, куди входять борги уряду, розписки та облігації Казначейства та «позабалансові зобов'язання», однак не враховуються борги штатів і міст, становить 70,086 трлн доларів. До цих офіційно не афішованих складових внутрішнього федерального боргу входять гарантії з іпотеки націоналізованих урядом США житлових фондів Fannie Mae та Freddie Mac (7,5 трлн), гарантійні зобов'язання Федеральної корпорації страхування депозитів (7,4 трлн), зобов'язання фонду соціального страхування (26,5 трлн) і програми медичного страхування «Медікер» (27,6 трлн), а також інші урядові зобов'язання (1,8 трлн) [3].

За теперішніх українських низьких відсотків з обслуговування зовнішнього боргу (близько 2 % річних), платежі за державними облігаціями становлять понад 220 млрд дол. на рік. Керівництво Федеральної резервної системи прогнозує зростання відсотка з обслуговування 10-річних облігацій Казначейства до 4,7 % у 2017 році. Однак у попередні періоди середній відсоток за державними облігаціями суттєво збільшився і становив 4,5 % у 2000-2009 рр. і 6,6 % у 1990-1999 рр., і немає впевненості, що він не зросте до максимумів, які мали місце в

1990-і роки. У цілому ж очікується, що обслуговування зобов'язань федерального боргу США вже найближчим часом поглинатиме не менше 2,8-4,2 % ВВП, тоді як «позабалансові зобов'язання» федерального уряду зростають із середньою швидкістю у 2 трлн дол. на рік.

Борговий тиск уже спричиняє суттєве скорочення витрат і рівня споживання в США та ЄС, попри політику «кількісного пом'якшення», застосовану Федеральною резервною системою та масштабні вливання коштів у європейську банківську систему. Рано чи пізно боргова проблема може вибухнути, спричинивши колапс системи міжнародних фінансів, якщо, звичайно, еволюційні зміни на той час не створять певний заміник пануванню долара у вигляді міжрегіонального мультивалютного кошика.

З боку США мета збереження глобального контролю забезпечується суто реалістичними методами – застосуванням класичного стримування та багатотільової гри на суперечностях між іншими впливовими учасниками з використанням системи альянсів і партнерств, розміщення військових баз, управління конфліктами. Проте не слід недооцінювати спроможність інших

держав застосовувати аналогічні методи впливу.

Попри зневіру в можливості ефективного глобального регулювання, більшість авторитетних фахівців усе ж погоджуються, що можливість виникнення в середньотерміновій перспективі широкомасштабного конфлікту за участі великих держав є вкрай низькою. Принаймні, поза межами риторики про протиріччя між демократією та авторитаризмом, переважна більшість провідних держав цілком успішно використовує латентні методи маніпуляції та впливу, що робить їх конкуренцію менш демонстративною та подразливою для громадськості.

Не відкидаючи гострої боротьби про контроль над ресурсами та способами їх використання, наважимося зробити припущення, що в найближчі 15-20 років головною темою публічної полеміки та конкуренції стане боротьба за визначення правил гри. Причому це поняття охоплює переважну частку несилових елементів політичної організації, включаючи правові стандарти, режими та норми.

За спостереженням Д. Дрезнера, нерівномірність розвитку становить суттєвий виклик багатостороннім режимам з лібералізації торгівлі, відкритості фінансових ринків, нерозповсюдження ядерної зброї, у яких США з кінця 1940-х рр. вважали себе визнаним лідером. На його думку, певні спроби перебудови зовнішньої політики США в бік урахування змін у глобальному балансі сил спостерігалися вже наприкінці президентства Дж. Буша-молодшого,

який прагнув здобути підтримку основоположних принципів створеного США світового порядку з боку держав зі зростаючими економіками. Питання, чи стануть нові державні лідери зацікавленими учасниками цих режимів, і якщо вони увійдуть до них – то в якій якості і з якою програмою, й досі очікує відповіді. Натомість створення країнами колишньої периферії власних інституцій та структур режимного типу вважається принциповою загрозою міжнародній стабільності та безпеці, оскільки поставить під сумнів існуючі структури «міжнародного порядку», захист яких стане можливим хіба що із застосуванням сили [4].

Технічні перепони на шляху формування нових відносин із незахідними країнами-лідерами стосуються декількох обставин, таких як небажання країн ЄС скорочувати своє представництво в багатосторонніх інституціях на користь країн колишньої периферії, конкуренції між різними угрупованнями в межах G-20, високого рівня недовіри до західної економічної системи та пропонованих нею рецептів, застосування яких у країнах третього світу мало виразно руйнівний характер, і насамперед, спроб демонструвати часткові зміни без перегляду основ філософії міжнародної взаємодії.

Головна мета політики США полягає не стільки в протиставленні західних спільнот новим державам зі зростаючими економіками та автохтонними політичними системами, скільки в створенні передумов їх вимушеного та поетапного пристосування до

міжнародного порядку, встановленого за часів однополярної гегемонії США та їхніх союзників. За адміністрації Б. Обами вважається доцільним поєднання різних методів та інструментів впливу з ухилом на раціональний розрахунок при досягненні бажаної мети. Більш корисною вважається роль США як бажаного арбітра, у якому зацікавлені уряди багатьох країн у стратегічно важливих регіонах. Такий підхід можна розглядати як спробу загальмувати дифузю однополярної моделі, надавши цьому процесові контрольованого та прогнозованого характеру. Проте така ситуація не виглядає ані тривкою, ані обнадійливою, не даючи підстав очікувати на гармонійний розвиток еволюційних процесів. Натомість суттєвою небезпечною тенденцією XXI ст. може стати загострення конкуренції альтернативних інтеграційних проєктів, ініційованих провідними регіональними державами, що може простежуватися у формі процесів альтернативної, незахідної глобалізації та контрглобалізації, якщо така конкуренція набува-

тиме гострої чи навіть конфліктної форми.

З точки зору концептуального прогнозування досягнення скільки-небудь стабільного та відносно рівноважного способу координації підходів провідних міжнародних акторів передбачає певні форми раціонального самообмеження. З точки зору концепції багатополарності в її м'якому варіанті найбільш придатною виглядає модель «концерту» великих держав, яка однозначно заперечує односторонню гегемонію з боку наддержави чи групи країн на чолі з лідером, а також відкидає модель гегемонічної стабільності. Оскільки ускладнення структури передбачає збільшення діапазону можливих відповідей на внутрішні дисбаланси та зовнішні виклики, модель «концерту» потенційно може обмежуватися певними, визначеними проблемами та співіснувати з асиметричними союзами і партнерствами, побудованими за інтересами учасників. Очевидно, спектр проблем «колективного бачення» має бути підтверджений певними зобов'язаннями, оскільки

Таблиця 1

Порівняльні ознаки та характеристики однополярної та «нової» багатополлярної міжнародних систем

Тип системи / Критерії оцінки	Однополярна	Багатополлярна
1	2	3
Структура міжнародної системи. Наявність гегемона або «домінуючої держави»	Наявність визначеного або фактичного гегемона	Відсутність очевидного й тим більше загально визнаного гегемона чи ментального лідера
Ухвалення рішень про застосування сили	Рішення про застосування сили ухвалюється та здійснюється домінуючою державою або державою-гегемоном разом з її союзниками	Рішення про застосування сили ухвалюється великими державами чи інтеграційними об'єднаннями на колективному чи індивідуальному рівні. Можливе виникнення локальних конфліктів унаслідок прояву суперечностей між великими державами. Урегулювання локальних конфліктів може відбуватися за посередництва найбільш впливової регіональної держави
Ступінь структурованості відносин	Відносини мають жорстко структурований характер. Залежність від позиції та уподобань глобального центру «дифузно» пом'якшується в регіонах, що не мають великого стратегічного значення	Різні учасники (суб'єкти) мають значний ступінь автономії у визначенні своєї позиції та дотримуються гнучкості у виборі партнерів
Основні форми організації колективних дій	Союзи, партнерства, співтовариства/організації колективної безпеки та оборони. Головну роль відіграють структури, створені за участі домінуючої держави	Союзи, партнерства, співтовариства/організації колективної безпеки, нетривкі ситуативні коаліції, що формуються на підставі збігу інтересів і нормативних принципів
Домінуючий принцип формування коаліцій	Глобальні коаліції, що мають різний ступінь усталеності, залежно від потреб та уподобань держави-гегемона	Регіональні коаліції, стабілізаційні пакти та союзи, ситуативні коаліції, різноманітні форми демонстративного реагування та волевиявлення
Структури координації відносин у сфері глобальної безпеки	НАТО, G-7/G-8, РБ ООН	РБ ООН, G-20, глобальні форуми з профільних питань, регіональні інтеграційні об'єднання та структури кооперативної безпеки, регіональні міжнародні організації
Визначення «правил гри»	Переважає вплив держави-гегемона чи домінуючої держави (за підтримки стабільних союзників і широких та керованих, хоча подекуди й напівформальних коаліцій із великим колом учасників)	Скорочення спектра загально визнаних правил гри, пряма залежність спільних рішень від збігу інтересів провідних держав і досягнення ними компромісних рішень, посилення ваги регіональних альянсів, міжнародних організацій, об'єднань «за інтересами» та «відкритих» режимів із обмеженим колом учасників
Регулювання міжнародних економічних і фінансових відносин	Домінуюча роль «всесвітніх» міжнародних організацій, включаючи структури, створені свого часу під егідою ООН (МВФ, Світовий банк) та поза її межами (СОТ, Міжнародне енергетичне агентство). Розширення контролю західними державами міжнародних економічних і фінансових інституцій (СОТ, МВФ, Світовий банк) за умов збереження переважного впливу на визначення їх політики та здійснення контролю за поточною діяльністю з боку США, країн ЄС та Японії. Формальне продовження існування альтернативних, однак маловпливових організацій і форумів, створених країнами, що розвиваються («група 77»)	Послаблення ролі й ваги МВФ, Світового банку та загострення суперечностей у СОТ. Створення нових і посилення впливовості існуючих регіональних організацій. Створення нових регіональних організацій, покликаних запропонувати альтернативу органам фінансово-економічного контролю, які перебувають під впливом США. Започаткування регіональних альтернативних структур фінансово-економічного, торговельно-економічного та політико-економічного характеру, покликаних сприяти економічному розвитку, поширенню сучасних технологій і кредитуванню проектів, пов'язаних із модернізацією економік країн зі «зростаючими ринками». Загострення конкуренції інтеграційних проектів
Роль міжнародного права	Міжнародне право набуло багатопланового та суперечливого характеру. Переваги у виборі застосування тих чи інших норм права мають держави, що належать до глобального «центру» міжнародної системи (США та країни ЄС)	Регіональні організації та союзи самі визначають характер і порядок застосування норм міжнародного права або пропонують свої власні правила, режими та механізми

1	2	3
<p>Позиціонування провідних держав і центрів сили</p>	<p>Вагомі в економічному, політичному та військовому відношенні держави мають обирати між входженням до союзів, очолюваних державою-гегемоном, та проведенням політики, яка уникає демонстративного протиставлення намірам і діям глобального лідера</p>	<p>Посилення суперечностей і зміна балансу у відносинах між «центром» і «периферією» міжнародної системи. Застосування альтернативних підходів до шляхів і перспектив розвитку окремих країн і регіонів призводить до появи альтернативних моделей системоутворення в міжнародному політико-економічному контексті. Очікується формування трансрегіональних і регіональних асоціацій та коаліцій низки великих держав «за інтересами» (БРИКС), а також створення регіональних угруповань країн з метою координації економічного розвитку в межах великих ринкових просторів у Європі (ЄС), Північній Америці (НАФТА), Південній Америці (СЕЛАК, МЕРКОСУР), Східній Азії (АСЕАН, АТЕС), Центральній Євразії (ШОС, ЄврАзЕС, Митний союз/ЄЕП)</p>
<p>Методи та ефективність глобального регулювання</p>	<p>Ухвалення рішень глобального характеру залежить від одноосібних уподобань держави-гегемона та намірів західних фінансово-економічних угруповань. Ефективність рішень залежить від намірів, потреб і ступеня застосування впливу держави-гегемона. Ефективність механізмів глобального регулювання виявляє тенденцію до скорочення, про що засвідчила фінансово-економічна криза 2008 р., хоча з її початком фінансовим колам США вдалося перекласти значну частку тягара економічного спаду та дестабілізації міжнародної фінансової системи на економіки інших країн</p>	<p>Рішення у сфері глобального регулювання залежать від збігу позицій провідних держав. Ступінь ефективності рішень залежить від спроможності великих держав сформулювати і втілювати комплекс спільних, сукупних інтересів, за якими має бути визнано пріоритет перед індивідуальними, частковими інтересами. Загалом імовірність досягнення та ступінь ефективності колективних рішень залишаються слабо прогнозованими. Перспектива координації дій провідних центрів сили залежить від гостроти конкуренції та чинників раціонального самообмеження (залежно від усвідомлення спільних інтересів макрорівнізацийної «планетарної» людської спільноти). Постановка питання в такому розрізі потребує свідомого приборкання егоїстичних уподобань окремих держав та угруповань з метою раціонального розподілу та використання ресурсів, зменшення негативних екологічних наслідків економічної діяльності, визнання вільного вибору політичних та економічних систем за умов дотримання певного набору загальних («загальноцивілізаційних») правил і норм спілкування, що, однак, виглядає не надто реалістичним</p>

за інших обставин процес консультацій та узгоджень може бути заблокований у разі зміни співвідношення сил або через незгоду групи учасників продовжувати діалог. У такому разі система зазнаватиме поляризації та еволюціонуватиме до конфронтаційного стану, тобто може вважатися втіленням жорсткої багатоклірності. Отже, різницю між цими моделями визначає ступінь розвитку координаційних механізмів, здатних пом'якшувати суперечності у формі колективних рішень і колективної відповідальності.

З погляду «монополярності» (або «мононадержавності») будь-які спроби розширення координа-

ційних механізмів мають виконувати допоміжну або службову роль, підкріплюючи режим однополярної гегемонії та продовжуючи його життєвий ресурс.

Оцінюючи перспективи багатопольярного ладу, доцільно спробувати визначити вектори можли-

вих змін у найважливіших сферах, які становитимуть суттєву різницю в порівнянні з недавньою практикою, властивою однополярній міжнародній системі, яка в багатьох аспектах зберігається дотепер (див. Таблицю 1).

Оцінюючи стани і пер-

спективи еволюції міжнародної системи, відзначимо декілька тенденцій:

1. У наступні 15-20 років міжнародні відносини перебуватимуть у стані нестабільних змін, позначених становленням асиметричної моделі, у якій головну роль відіграватиме близько 10 провідних держав і регіональних міждержавних об'єднань. Співвідношення їх потенціалів і відносних переваг може змінюватися, проте всі вони перебуватимуть у системі несиметричних та різновекторних зв'язків, що зумовлює складний і нерівноважний характер міжнародної структури.

2. За умов економічної кризи спостерігалось посилення суперечностей

між двома тенденціями, які визначають позиціонування та мотивацію рішень, ухвалюваних політичним керівництвом провідних держав світу. Наслідки змін у співвідношенні потенціалів основних країн простежуються в посиленні суперництва та конкуренції. Водночас обставини економічної та фінансової взаємозалежності підштовхують до пошуку прийнятних форм глобального регулювання. Ці фактори знаходять прояв у встановленні діалогу без надмірної артикуляції аксіологічної складової та чинників гомогенності. За інших обставин діалог у форматі G-20 взагалі міг би не відбутися.

3. Початок взаємодії у форматі глобального регулювання сприяв формальному визнанню потреби в застосуванні нових форм гармонізації інтересів та узгодження підходів до нагальних питань у контексті регулювання економічних процесів, валютно-фінансових відносин, локалізації конфліктних питань політичного та безпекового характеру.

4. Баланс між факторами суперництва, конкуренції та конфронтації, з одного боку, та факторами гармонізації та узгодження принципів інтересів – з іншого, залишається надзвичайно крихким, оскільки кожна з провідних держав дотримується власних пріоритетів і уподобань. Ці обставини суттєво гальмують досягнення згоди з принципових глобальних проблем, що визначає надто млявий темп зближення підходів і пошуку порозуміння. Водночас політичне керівництво провідних держав перебуває під тиском чинників

необхідності, які змушують їх досягати принаймні часткових компромісних рішень, що час від часу даватимуть змогу уникати небезпечного загострення протиріч та найбільш руйнівних наслідків імовірної конфронтації. Проте зазначені прояви взаємодії навряд чи можна визнати міцними та стабільними, оскільки ухвалення політичних рішень, що визначають політику та стратегічний курс провідних держав, залишається прерогативою їх керівних органів на національно-державному рівні.

5. Варто враховувати важливий чинник, що стосується особливостей ухвалення вагомих політичних рішень, пов'язаних із міжнародною, й тим паче – глобальною проблематикою. Навіть якщо уявити, що на міжнародному рівні, у форматі багатосторонніх узгоджень, політичне керівництво провідних держав змогло б знайти певну форму подолання суперечностей і визначити сферу їх спільного інтересу, це ще не означало б, що такі рішення будуть підтримані на рівні національних політичних систем без опору з боку впливових внутрішніх і транснаціональних угруповань (груп тиску). Тому за умов домінування у світовій політиці низки великих держав комплекс обмежень і регулюючих імпульсів міжнародної системи не є вичерпним, оскільки перебуває під впливом «позасистемних» чинників, які найпростіше уявити у вигляді розстановки сил між владою та опозицією в окремих країнах та спроможності владних кіл цих країн сформулювати національний політичний

консенсус із нагальних питань міжнародної політики та безпеки.

Посилення тенденцій багатополарності означає набуття системою інших якостей, таких як посилення складності структури та урізноманітнення внутрішніх зв'язків. Системна методологія передбачає, що зміна параметрів нестационарної системи, з одного боку, спричиняє її розбалансування, а з іншого – змушує шукати додаткові джерела стійкості, що в підсумку веде до набуття більш стабільної якості. Так само, подальші фази системної еволюції можуть виявитися несхожими з оцінками та очікуваннями сучасників, а її наслідки залежатимуть від здатності світової політичної та економічної еліти знайти форму поєд-

нання загальних цілей міжнародної системи з інтересами керівних кіл держав, які становлять сучасну міжнародну спільноту.

Список використаних джерел:

1. Неклесса А. Четвертый Рим. Глобальное мышление и стратегическое планирование в последней трети XX века / А. Неклесса // *Российские стратегические исследования* / Отв. ред. Л.Л. Фитуми. – М.: Логос, 2002. – С. 9-39.
2. *The New New World Order* // *The Times*. – 2008. – August 26.
3. Hamilton J.D. *Off-balance-sheet federal liabilities* / National bureau of economic research; Working Paper 19253. – July 2013. – 51 p. - <http://www.nber.org/papers/w19253.pdf>
4. Drezner D.W. *The New New World Order* / D.W. Drezner // *Foreign Affairs*. – March/April 2007. – Vol. 86, No. 2. – P. 34-46.

АННОТАЦІЯ

Стаття посвячена проблемі еволюційного переходу міжнародної системи від однополарної до децентралізованої поліцентричної моделі. Нинішнє состояние міжнародної системи часто розглядається як перехідне. Її основними характеристиками можна вважати диффузію гегемонії євроатлантичного центра, розширення асиметричних зв'язків і рост впливу країн з швидко зростаючою економікою, які раніше вважалися елементами периферії. Можна передбачити, що в середньотерміновій перспективі однією з головних міжнародних проблем стане визначення нових «правил гри», що дають змогу конкретизувати етапи еволюції, зміни в складі міжнародної системи і тенденції, що відображають розвиток нових форм і елементів міжнародного взаємодіяння.

Ключові слова: біполарний, однополарний, поліцентричний, світовий порядок, перебудова міжнародної системи

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена проблемі еволюційного переходу міжнародної системи від однополарної до децентралізованої поліцентричної моделі. Нинішній стан міжнародної системи здебільшого розглядається як перехідний. Її основними характеристиками можна вважати дифузійну гегемонію євроатлантичного центра, розширення асиметричних зв'язків і зростання впливу країн зі швидко зростаючими економіками, які раніше вважалися елементами периферії. Можна припустити, що в середньотерміновій перспективі однією з головних міжнародних проблем стане визначення нових «правил гри», що мають забезпечувати міцне підґрунтя для взаємодії між великими міжнародними акторами та інтеграційними спільнотами. В основу дослідження покладено методи системного та політичного аналізу, що дають змогу конкретизувати етапи еволюції, зміну станів міжнародної системи і тенденції, що відображають розвиток нових форм та елементів міжнародної взаємодії.

Ключові слова: біполарний, однополарний, поліцентричний, світовий порядок, перетворення міжнародної системи